

Instrukcja do ćwiczenia

ANALIZA ZANIECZYSZCZEŃ WODY

Ćwiczenie składa się z dwóch części: analizy jakościowej i analizy ilościowej wody. Wykonanie i zaliczenie ćwiczenia wymaga znajomości następujących zagadnień:

1. Rodzaje wód naturalnych
2. Zanieczyszczenia wody i ich źródła
3. Ocena jakości wody
4. Metody oczyszczania i uzdatniania wody
5. Metody analizy zanieczyszczeń wody
6. Twardość wody

Zalecana literatura: M. Kamiński, B. Ważyńska, M. Trzaska, B. Świerczyńska, H. Chojnowska-Łoboda: „Podstawy chemii w inżynierii materiałowej”. Oficyna Wydawnicza PW, 2004

I. ANALIZA JAKOŚCIOWA WODY

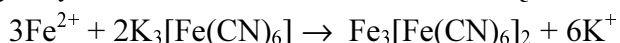
Pełna analiza jakościowa polega na identyfikacji wszystkich kationów i anionów znajdujących się w badanej wodzie. W ramach ćwiczenia oznaczane będą tylko jony najczęściej występujące w zanieczyszczonej wodzie, a mianowicie: Fe^{2+} , Fe^{3+} , Mn^{2+} , Cl^- , SO_4^{2-} , NO_3^- , CO_3^{2-} . Do identyfikacji tych jonów stosowana jest analiza wybiórcza, która umożliwia wykrywanie poszczególnych jonów w obecności innych jonów, bez ich rozdzielania, za pomocą specyficznych odczynników.

1. Reakcje charakterystyczne

1.1. Reakcje charakterystyczne oznaczania kationów

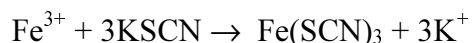
Jony Fe^{2+}

Jony żelaza(II) tworzą z heksacyjanożelazianem(III) potasu osad heksacyjanożelazian(III) żelaza(II) o charakterystycznym niebieskim zabarwieniu, tzw. błękit Turnbulla

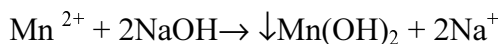
Jony Fe^{3+}

Jony żelaza(III) tworzą z rodankiem potasu krwistoczerwony związek rozpuszczalny w wodzie, zgodnie z reakcją

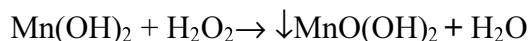

Jony Mn^{2+}

Jony manganu(II) tworzą z wodorotlenkiem sodu biały osad wodorotlenku manganu(II) $\text{Mn}(\text{OH})_2$

Pod wpływem powietrza osad $\text{Mn}(\text{OH})_2$ brunatnieje, przechodząc stopniowo w $\text{MnO}(\text{OH})_2$. Taką reakcję można przyspieszyć poprzez dodanie wody utlenionej H_2O_2

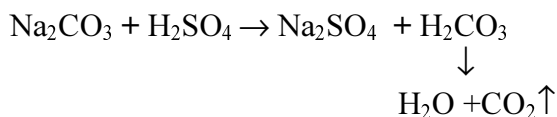
1.2. Reakcje charakterystyczne oznaczania anionów

Identyfikację anionów zawartych w badanej wodzie należy dokonać na podstawie reakcji z następującymi odczynnikami: a) z rozcieńczonym roztworem kwasu siarkowego(VI) lub solnego,

b) z roztworem zawierającym jony srebra, c) z roztworem zawierającym jony baru, d) ze stężonym roztworem kwasu siarkowego(VI).

a) Reakcje z rozcieńczonym roztworem kwasu siarkowego H_2SO_4 lub solnego HCl

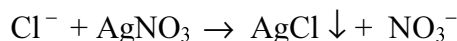
W wodzie zawierającej jony węglanowe CO_3^{2-} po dodaniu rozcieńzonego kwasu siarkowego(VI) lub solnego następuje wydzielanie się pęcherzyków dwutlenku węgla. Jest to gaz bezbarwny i bez zapachu. Reakcja zachodzi w wyniku wypierania słabego kwasu węglowego przez mocne kwasy H_2SO_4 lub HCl i jego rozkład zgodnie z reakcją:

Pozostałe aniony Cl^- , SO_4^{2-} , NO_3^- nie reagują z roztworami tych rozcieńczonych kwasów.

b) Reakcje z jonami srebra Ag^+

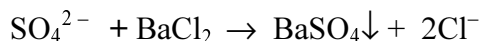
Jony chlorkowe Cl^- tworzą z roztworem azotanu(V) srebra biały osad

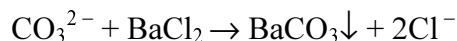
Inne badane aniony nie reagują z jonami Ag^+ .

c) Reakcje z jonami baru Ba^{2+}

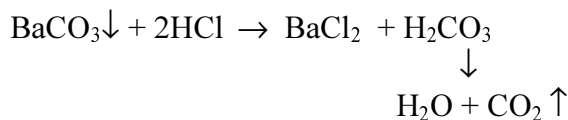
Jony siarczanowe(VI) SO_4^{2-} po dodaniu roztworu chlorku baru tworzą nierozpuszczalny osad siarczanu(VI) baru(II)

Również jony węglanowe CO_3^{2-} reagują z chlorkiem baru dając biały osad węglanu baru zgodnie z reakcją

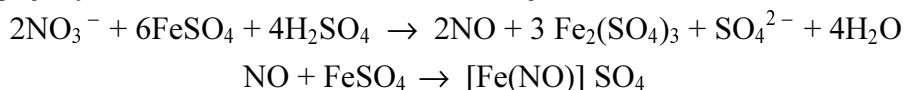

Jednakże w odróżnieniu od osadu siarczanu(VI) baru, osad węglanu baru rozpuszcza się w rozcieńczonych kwasach, np. solnym, czemu towarzyszy wydzielanie się pęcherzyków dwutlenku węgla

d) Reakcje ze stężonym kwasem siarkowym H_2SO_4

Jony azotanowe(V) w obecności roztworu siarczanu(VI) żelaza(II) tworzą ze stężonym kwasem siarkowym(VI) nietrwały związek $[Fe(NO)]SO_4$. Związek ten wydziela się w postaci brunatnej obrączki na granicy zetknięcia warstwy kwasu siarkowego(VI) i roztworu zawierającego jony NO_3^- . Zachodzą wówczas reakcje

2. Wykonanie ćwiczenia

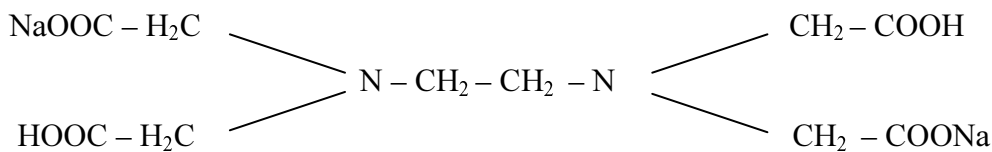
Celem ćwiczenia jest zidentyfikowanie jonów zawartych w otrzymanej próbce wody. Prawidłowa identyfikacja wymaga przeprowadzenia następujących czynności:

- zapoznanie się z przebiegiem reakcji charakterystycznych – poprzez przeprowadzenie ich w roztworach wzorcowych – dla poszczególnych jonów,
- identyfikacja jonów zawartych w otrzymanej próbce wody,
- opracowanie wyników badań.

W sprawozdaniu należy podać numer analizowanej próbki, wykryte jony, równania reakcji charakterystycznych, które posłużyły do ich identyfikacji oraz opis zjawisk towarzyszących tym reakcjom.

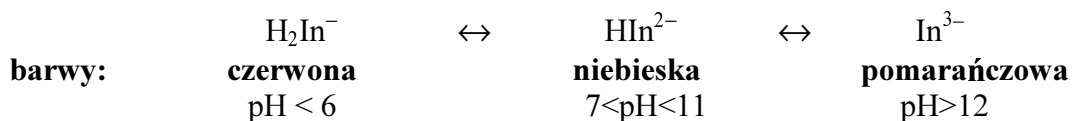
II. ANALIZA ILOŚCIOWA ZANIECZYSZCZEŃ WODY – OZNACZANIE TWARDOŚCI WODY

W ramach ćwiczenia oznaczana jest twardość wody ogólna i wapniowa metodą miareczkowania kompleksometrycznego. Czynnikiem kompleksującym, stosowanym w analizie, jest sól dwusodowa kwasu etylenodiaminotetraoctowego oznaczana w skrócie symbolem $\text{Na}_2\text{H}_2\text{Y}$ o następującym wzorze:

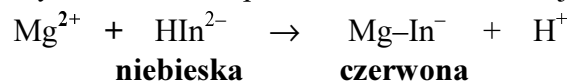

Anion tej soli H_2Y^{2-} tworzy bezbarwne kompleksy z kationami Ca^{2+} oraz Mg^{2+} . W związku z tym miareczkowanie wody roztworem $\text{Na}_2\text{H}_2\text{Y}$ przeprowadza się w obecności wskaźników również kompleksometrycznych, które tworzą kompleksy barwne z badanymi jonami, ale o mniejszej trwałości niż ich kompleksy z $\text{Na}_2\text{H}_2\text{Y}$.

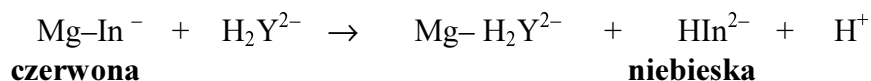
W oznaczaniu twardości ogólnej jako wskaźnik stosuje się czerń eriochromową T. Jest to barwnik azowy o charakterze kwasu. Zachowuje się on jak wskaźnik alkacymetryczny, tzn. zależnie od wartości pH wskaźnik ten dysocjuje na trzy różnie zabarwione jony. W roztworach kwaśnych istnieje jon oznaczany H_2In^- o barwie czerwonej, w zakresie pH od 7 do 11 występuje jon HIn^{2-} o barwie niebieskiej, a w roztworach silnie alkalicznych jon In^{3-} o barwie pomarańczowej.

Oznaczanie ogólnej twardości wody prowadzi się przy pH = 10. Z jonami Ca^{2+} lub Mg^{2+} czerń eriochromowa T tworzy wówczas kompleks o barwie czerwonej, zgodnie z reakcją

Do badanej wody ze wskaźnikiem o zabarwieniu czerwonym dodaje się mianowany roztwór $\text{Na}_2\text{H}_2\text{Y}$. Wówczas zachodzi zmiana barwy z czerwonej na niebieską, zgodnie z reakcją

W przypadku oznaczania twardości wapniowej stosuje się inny wskaźnik alkacymetryczny, zwany kalcesem. Oznaczanie jonów wapnia prowadzi się przy pH = 12 ÷ 14. Jest to środowisko silnie zasadowe, czyli występuje w nim nadmiar jonów OH^- . W takim środowisku jony Mg^{2+} tworzą nierozpuszczalny $\text{Mg}(\text{OH})_2$, który wytrąca się z roztworu, co zapewnia możliwość

oznaczenia jedynie jonów wapnia w wodzie. Wodę zawierającą jony wapnia można miareczkować bez oddzielania osadu $Mg(OH)_2$, gdy jego ilość nie jest zbyt duża. Jony wapnia tworzą ze z kalcesem kompleks o barwie czerwonej. Po dodaniu roztworu Na_2H_2Y w końcowym punkcie miareczkowania barwa zmienia się na niebieską, gdyż powstają bezbarwne kompleksy $Ca-H_2Y^{2-}$ oraz jony kalcesu o barwie niebieskiej.

1. Wykonanie ćwiczenia

1.1. Oznaczenie twardości ogólnej

Do trzech kolb stożkowych o pojemności 300cm^3 odmierzyć pipetą po 20cm^3 badanej wody. Do każdej z kolb dodać 2cm^3 buforu amonowego w celu uzyskania $\text{pH} = 10$ oraz około $0,2\text{g}$ wskaźnika – czerni eriochromowej T, który spowoduje czerwone zabarwienie próbki. Tak przygotowaną próbkę należy miareczkować roztworem Na_2H_2Y dodając go z biurety po kropli i ciągle mieszając badaną próbkę, aż do momentu zmiany jej barwy na niebieską. Wówczas należy odczytać objętość roztworu Na_2H_2Y zużytej do miareczkowania. Przeprowadzone oznaczenie przyjmuje się jako prawidłowe, jeżeli różnice między dwoma wynikami nie przekraczają $0,2\text{cm}^3$.

Sól Na_2H_2Y reaguje z kationami Ca^{2+} i Mg^{2+} w stosunku równomolowym (1mol : 1 mol), liczbę moli jonów Ca^{2+} i Mg^{2+} w 1dm^3 wody (stężenie molowe) należy wyliczyć korzystając z zależności

$$c_1 = \frac{c_2 \cdot V_2}{V_1}$$

gdzie: c_1 – stężenie molowe jonów Ca^{2+} i Mg^{2+} ,

c_2 – stężenie molowe roztworu Na_2H_2Y ,

V_1 – objętość badanej próbki wody [dm^3],

V_2 – objętość roztworu Na_2H_2Y zużytego do zmiareczkowania próbki [dm^3].

Do obliczeń należy przyjąć średnią arytmetyczną przynajmniej z dwóch wyników prawidłowo wykonanych miareczkowań.

2.2. Oznaczenie twardości wapniowej

Do trzech kolb stożkowych o pojemności 300cm^3 odmierzyć po 20cm^3 badanej wody. Do każdej z nich dodać 2cm^3 jedno-molowego roztworu $NaOH$ (wymagane pH z przedziału $12,0 \div 13,0$) oraz około $0,2\text{g}$ wskaźnika - kalcesu. Tak przygotowaną próbkę miareczkować mianowanym roztworem Na_2H_2Y do zmiany zabarwienia z czerwonego na wyraźnie niebieskie. Twardość wapniową oblicza się z analogicznego wzoru jak twardość ogólną. Za wynik oznaczeń również należy przyjąć średnią przynajmniej z dwóch wykonanych oznaczeń, różniących się nie więcej niż o $0,2\text{cm}^3$ roztworu Na_2H_2Y zużytego na zmiareczkowanie.

2.3. Opracowanie wyników

W sprawozdaniu należy podać numer próbki analizowanej wody, objętość zużytego roztworu Na_2H_2Y podczas kolejnych miareczkowań oraz wyliczoną twardość ogólną i wapniową wody otrzymanej do analizy.